РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

І.В. Ворушило, В.Г. Литвиненко
Автомобільно-дорожній інститут Державного вищого навчального закладу
"Донецький національний технічний університет"

Сучасна світова спільнота є єдине ціле, яке об'єднане в єдиному географічному і економічному просторі. Ступінь взаємної інтеграції країн і регіонів в цьому єдиному просторі різний, але останні десятиліття спостерігається постійне зростання так званого процесу глобалізації.

Глобалізація виявляється в розширенні потоків товарів, технологій і фінансових коштів, в глобальній діяльності транснаціональних корпорацій, в трансграничному перенесенні захворювань і екологічних наслідків і т.д.

В результаті цих процесів виникає безліч нових, іноді потенційно небезпечних, видів діяльності, які можуть негативно діяти на навколишнє людину середовище. У таких умовах глобальна проблема охорони навколишнього середовища і екологічного контролю придбаває достатньо високу пріоритетність.

На сьогоднішній день існує безліч проблем, які загрожують стати глобальними і можуть перешкоджати розвитку людської цивілізації, наприклад, проблема збереження миру, проблема бідності, демографічна проблема, проблема екології і раціонального природокористування і т.д. Розглянемо проблему екології і раціонального природокористування.

В даний момент з проблемою екологізації зіткнулися всі країни світу. Вважається, що найбільш схильні до проблеми забруднення навколишнього середовища індустріальні країни Америки і Європи, але пройде зовсім небагато часу, коли ця ж проблема охопить і країни, що розвиваються, тому вже зараз слід вживати серйозним заходам, оскільки відомо: біді легше запобігти, ніж потім усувати її наслідки.

Екологічні проблеми, висуваючись в розряд найважливіших загальнолюдських проблем, є комплексними і через силу інтегральності торкаються багатьох дисциплін, у тому числі і економічних. У основі рішення багатьох екологічних проблем лежить злагоджений економічний механізм раціонального природокористування. Не дивлячись на певні позитивні результати, необхідно відзначити, що корінного перелому в поліпшенні екологічної ситуації не відбулося. Причин тут багато, у тому числі і не розробленість економічною теорією фундаментальних основ взаємодії суспільства і природи.

Раціональне природокористування – теорія і практика дії людини на природне середовище в процесі її використовування з метою задоволення потреб людей в матеріальних і нематеріальних благах. Більш того – це діяльність, що не наносить утрати природному середовищу. Як відомо, все людство є мешканцем природного середовища. Причому людина і природа – два взаємозалежні об'єкти, що впливають один на одного. Людина впливає на природу за допомогою своєї господарської діяльності, а природне середовище, у свою чергу, створює умову, необхідну для життєдіяльності людини. З цієї позиції особливо ясно видно необхідність гармонізації зв'язку між економікою і екологією, оскільки екологія – наука про збереження і відновлення природного середовища, про раціональне використовування природних

ресурсів; економіка – мистецтво господарювання, а земля – загальний будинок для всіх людей.

З цього виходить, що природа повинна розглядатися в економіці як щонайвища цінність. Ця цінність є економічна реальність. Реальна сукупна вартість природи для людського співтовариства є сума її комерційної вартості і її цінності для людини. Комерційна вартість природи грунтується на критерії витрат, а «людська» цінність – на критерії потреб. При комерційному підході вимірюються прямі і непрямі грошові витрати, які спричиняють за собою для країни або общини руйнування природи, її відновлення або охорона; це – економічне зіставлення з погляду рентабельності. Але окрім фінансових наслідків охорони навколишнього середовища, вона повинна також розглядатися з погляду збереження і розвитку людини, як задоволення його психофізичних потреб.

Раціональне природокористування як економічна категорія є відображеною в свідомості певною системою економічних відносин з приводу використовування природних ресурсів і навколишнього середовища. У конкретній дійсності воно складається з ряду тісно взаємообумовлених і взаємозв'язаних між собою явищ і процесів. Раціональне природокористування також це процеси по раціональному використовуванню природних ресурсів, відтворенню окремих природних ресурсів і елементів навколишнього середовища, а також по її охороні

Механізм регулювання виробничих відносин природокористувачів передбачає планомірне і науково обгрунтоване перетворення природи в цілях підвищення її продуктивності. Економіка природокористування є раціональною внаслідок того, що система цілеспрямованої діяльності людини на об'єкти природи покликана забезпечити економну експлуатацію природних ресурсів і умов, а також ефективний режим їх відтворення. Об'єктивно потреба сучасної практики господарювання в ринковому середовищі і необхідність її регулювання, а також виникнення нових задач, пов'язаних з реалізацією механізму забезпечення економіки стійкого розвитку, підвищення якості життя і збереження природного середовища, вимагають поглиблення методології раціонального природокористування з погляду його комплексності у відтворенні суспільного продукту на національному рівні, але більшою мірою регіональному.

Всі ці процеси в сукупності направлені на підтримку еколого-економічного потенціалу на оптимальному рівні. Їх можна розглядати з відомою часткою умовності як певну систему. Якщо мати на увазі кінцеву мету, то на першому місці в цій системі повинна стояти охорона навколишнього середовища, оскільки стан її є важливим компонентом життєдіяльності людини. Досягнення кінцевої мети не може бути ефективним без раціонального використовування і відтворення природних ресурсів і елементів навколишнього середовища. Тому важливішим в складному ланцюзі взаємозв'язків з погляду виявлення провідної ланки є раціональне використовування природних ресурсів. Властивості окремих елементів системи згідно загальної теорії систем, які не можливо звести до суми властивостей становлячих її елементів: їх взаємодія в рамках системи породжує нову якість. Такими є «раціональне природокористування» і «охорона природи».